

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1920 kl. 3 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder i visst syfte i fråga om den svenska Finnmarken.

I en inom andra kammaren av herr *Welin* väckt motion, nr 88, i vars syfte 11 andra av kammarens ledamöter instämt, hemställes, att riksdagen ville besluta att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t behagade föranstalta en skyndsam utredning om, vad som bör kunna åtgöras för att ifråga om den svenska Finnmarken tillgodose såväl Sveriges nationella intressen som Ortsbefolkningens egna berättigade krav på bygdens ekonomiska, sanitära och kulturella utveckling, samt vidtaga och, i den mån riksdagens medverkan erfordras, framlägga förslag till de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

I avseende på motiveringen hänvisas till motionen.

I anledning av förevarande motion har utskottet dels i vederbörlig ordning inhämtat yttrande av länsstyrelsen i Norrbottens län, dels på särskild framställning erhållit uttalande av folkskolinspektörerna i Tornedalens och mellersta Norrbottens inspektionsområden *Vitalis Karnell* och *Gustaf Bergström* samt från föreståndaren för Tornedalens folkhögskola *Ossian Svensson* och hänvisas i avseende på dessa yttranden till bilagorna.

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 13 saml. 1 avd. 7 häft. (Nr 9.)

Utskottet.

Det område, som av motionären betecknats med namnet Finnmarken, utgör den del av Norrbottens län, där finska språket ännu utgör befolkningens huvudsakliga talspråk. Dit höra följande socknar: Nedertorneå, Karl Gustaf, Hietaniemi, Övertorneå, Pajala med kapellförsamlingen Muonionalusta och Karesuando, belägna utefter gränssälvarna, samt Korpilombolo, Tärenö och Junosuando inne i landet. Visserligen hava även lappmarkssocknarna Gällivare och Jukkasjärvi med kapellförsamlingen Vittangi till väsentlig del finstalande befolkning, men, då dessa socknar genom undervisningsväsen, ekonomi och samfärdsmedel äga stora möjligheter till utveckling i så väl materiellt som nationellt avseende utan särskilt ingripande från statsmakternas sida, synas de av motionären hava lämnats ur räkningen.

Om den i motionen åsyftade Finnbygden säger länsstyrelsen i sitt utlåtande:

»Det är nämligen en sanning, som måste erkännas, att den svenska Finnbygden står relativt lågt både i fråga om ideell och materiell kultur. De förnämsta anledningarna äro den i stort sett karga jordmånen, i huvudsak lämpande sig för skogsodling, som föranlett en mycket gles bebyggelse, de stora väglösa avstånden, det hårda klimatet med dess långa mörka vinter samt den språkliga isoleringen. Alla dessa förhållanden skapa både andlig och fysisk isolering, som alstrat en viss indolens, så att befolkningen ej blivit mäktig utveckling av sin bygd i samma grad som annan svensk bygd av samma ålder. Att Finnbygden i stort sett har karg natur hindrar icke, att den inrymmer stora odlingsbara områden, som ännu befinna sig i ett mycket utvecklat skick. Ett exempel härpå är den bekanta Tornedalen, som dock ej sällan överskattas.»

Av så väl den motivering, motionären anført till stöd för sitt yrkande, som ock av vad muntligt inom utskottet anförts, framgår, att huvudsyftet med de föreslagna åtgärderna är att ekonomiskt, kulturellt och nationellt fastare binda den i stora delar av Norrbottens län bosatta finstalande befolkningen till det övriga Sverige och därigenom förebygga verkningarna av en finländsk agitation i dessa trakter, en agitation, som visserligen för närvarande kan förefalla oskadlig, men som dock ej bör betraktas med förnäm likgiltighet, då den i en framtid och under förändrade yttre förhållanden kan bli till verklig fara. Motionären åsyftar sålunda det, som med ett kort uttryck brukar betecknas som »svenskhetsens bevarande» i dessa avlägsna bygder. För att rättvist kunna bedöma, huruvida vinsten av ifrågasatta åtgärder svarar mot härför erforderliga uppoffringar, är det nödvändigt att hålla detta motionärens huvudsyfte i sikte.

Med hänsyn härtill måste ock utgångspunkten vid frågans bedömande

bli de här uppe rådande befolkningsförhållandena, därvid dock lappbefolkningen synes kunna lämnas ur räkningen.

I motiveringen framhåller motionären bland annat, att Finnmarken till stor del bebos av släkter, som ursprungligen varit svenskar men sedermera glömt sitt modersmål och förfinskats. Denna uppgift, som torde stämma med verkliga förhållandet, visar, att finska språkets utbredning här uppe icke enbart beror på inflyttning av finnar utan jämväl därpå, att finskan brett ut sig på svenskans bekostnad. Av befolkningsstatistiken framgår ock, att den finska stammen i avseende på folkökning visar betydligt större livskraft än den svenska. Under det i Finland sedan 1800-talets början den finsktalande befolkningen omkring femdubblats, är den svensktalande befolkningen nu blott en och en halv gång större. I nord-sverige har sedan 1880, alltså under knappt en mansålder, den finsktalande befolkningen ungefär fördubblats, under det Sveriges befolkning i dess helhet vuxit med blott 25 %. Även om man bortser från en finsk agitation, kan det ej vara likgiltigt, om en befolkning av annat språk på nämnt sätt breder ut sig inom Sveriges eget område, helst erfarenheten visat, att denna befolkning i allmänhet endast ytterst långsamt låter denationalisera sig. Rättvisligen måste erkännas, att statsmakterna under senare tid insett detta och redan vidtagit kraftiga åtgärder till svenskhetens bevarande. Verksamast därvid ha varit de skolor med undervisning i svenska språket, som under de sista 20 åren inrättats. Verkningarna ha ej heller uteblivit. Den djupgående undersökning, som helt nyligen verkställdes av konsistorienotarien Alb. Carlgren i Luleå, har visat, att finska språkets utbredning på svenskans bekostnad i betydlig grad avstannat, och att större delen av ungdomen och även av den medelålders befolkningen nu talar både svenska och finska.

Därmed är emellertid icke sagt, att allt är gjort, som kan och bör göras för att i denna avlägsna landsdel skapa sådana förhållanden, att befolkningen skall känna det som en fördel att tillhöra Sverige. Ännu återstå säkerligen många önskemål i avseende på samfärdsmedel, näringsliv, hälsovård, undervisningsväsen o. s. v., som det bör vara statsmyndigheterna angeläget att tillgodose.

Länsstyrelsen anför därom:

»Det är uppenbart en fosterländsk uppgift av stor betydelse, att denna befolkning ges medel att lyfta sig själv andligt och materiellt, att utveckla sig själv och sin bygd. Den minsta fordran därvid är, att den svenska Finnbygden får sina intressen tillgodosedda lika väl som grannarna på andra sidan gränsälven.

Det skall med glädje konstateras, att den svenska gränsbefolkningen, ehuru den till stor del talar ett främmande språk, är lojalt svensk och med verklig förgärlighet ser den agitation, som helt nyligen öppnats på andra sidan gränsen, men det gäller att se till att dess intressen bliva tillgodosedda och att den med starka kommersiella och ideella band knytes fast vid det övriga Sverige.

Av största vikt är emellertid, att alla åtgärder vidtagas i fullt samförstånd med befolkningen samt på sådant sätt, att befolkningens självverksamhet i största möjliga utsträckning tages i anspråk. Därför är också bäst, att åtgärderna vidtagas genom det allmännas (statens eller landstingets) försorg. Hittills har i rätt stor utsträckning den enskilda välgörenheten måst anropas. Men detta verkar enligt länsstyrelsens förmenande icke gott. Det är i viss mån demoraliserande för befolkningen och det är ej heller fullt värdigt statens anseende.»

I motiveringen för sitt yrkande har motionären pekat på några områden, inom vilka han tänkt sig utredningar kunna befinnas erforderliga. Utskottet vill punkt för punkt genomgå dessa för att sedan påvisa, dels i vad mån de redan äro föremål för stats- eller ortsmyndigheternas undersökningar och dels vilka utredningar, som ytterligare tilläventyrs kunna påkallas.

Vad som först enligt motionärens mening behövs är *landsvägar*.

Motionären har i detta avseende erinrat därom, att utefter Muonioälven landsvägen på svenska sidan ej sträcker sig längre än till Kihlangi, under det på finska sidan går landsväg ytterligare 12 mil, varigenom befolkningen tvingas att söka sig över på finska sidan och där knyta förbindelser.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 21 mars 1919 utbygges nu på statens bekostnad denna väg vidare upp till Muonionalusta, dock icke, såsom motionären synes förutsätta, i hela sin sträckning utefter älven utan från Parkajoki i en västligare riktning över Kitkiöjoki, Kitkiöjärvi och Merasjärvi till Muonionalusta. (Härifrån finnes redan väg till Muoniovaara, en by i älvkröken nordost om Muonionalusta.) Denna väg är enligt uppgjord plan beräknad färdig om fem år. I skrivelse till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har emellertid länsstyrelsen gjort framställning om vägens färdigbyggande på tre år. Det synes utskottet synnerligen önskvärt, att denna framställning vinner beaktande.

Motionären uttalar sig för denna vägs utsträckande vidare upp utefter älven ända till Karesuando. Länsstyrelsen instämmer i detta uttalande endast för så vitt det rör sträckan Karesuando—Kuttainen, under det däremot den 7 mil långa sträckan Kuttainen—Muoniovaara anses mindre behövlig samt skulle ställa sig allt för dyrbar i förhållande till den fåtaliga

befolkning, cirka 100 personer, som skulle kunna draga nytta av densamma. Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om ej vägen borde fortsättas åtminstone förbi Naalisvaara till Saivomuotka, varigenom dessa båda ej så obetydliga byar sattes i förbindelse med bygden söderut.

Länsstyrelsen framhåller emellertid, att det ej är nog med att nya vägar byggas. De skola även underhållas, och detta blir för de glest befolkade finnsocknarna oerhört betungande, varför en kraftig utjämning på stora områden av vägunderhållstungan är nödvändig att snarast möjligt få genomförd. »Utan en rationell väglag kan ej tillfredsställande vägväsen upprätthållas i dessa trakter.»

I sitt yttrande har länsstyrelsen vidare anfört:

»För alla erforderliga vägbyggnader i länet är genom länsstyrelsens föranstaltande under utarbetande en plan, avseende dels de närmaste fem åren, dels de närmaste tio åren. Denna plan är snart färdig och är det livligt att hoppas på statsmakternas kraftiga bistånd för dess genomförande. Att därutöver företaga några utredningar för planer till vägbyggnader synes nu onödigt.»

Motionärens tanke att för väganläggningar i här berörda bygder anlita militär torde förtjäna att närmare prövas. Enligt länsstyrelsens mening bör dock därvid hållas i sikte, att vägbyggnaderna utgöra goda arbetsreserver för bygdens folk.

På grund av de stora avstånden här uppe är ordnandet av regelbunden *biltrafik* för befordran av så väl resande som post och gods synnerligen viktigt. Då denna angelägenhet emellertid redan är under utredning genom en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté, saknar utskottet anledning därom närmare yttra sig.

Beträffande *järnvägar* har motionären framhållit såsom det närmast liggande önskemålet, att järnvägen från Haparanda till Övertorneå utbygges upp till Kengis för att sedan framdeles fortsättas förbi Pajala, Vittangi och Svappavara till Kiruna. Såsom motiv härför framhålles, att Kengis är medelpunkt i den stora Pajala socken, inom vilken betydande naturrikedomar förekomma. Främst bland dessa naturrikedomar stå de inom nämnda socken påträffade betydande järnmalmfälten, som enligt motionärens uppgift föranlett ej mindre än omkring 200 inmutningar. Andra naturrikedomar äro skogar och vattenfall. Visar en närmare undersökning, att dessa naturtillgångar äro av den betydelse man förmodar, skulle givetvis järnväg hit upp kunna framkalla en ekonomisk utveckling, som icke

blott för orten utan för hela landet vore av allra största betydelse. Förutsättningar torde då finnas, att denna järnväg skulle bli icke enbart en »kulturbana» utan jämväl ett i och för sig ekonomiskt bärkraftigt företag.

Inom järnvägsstyrelsen pågår emellertid sedan 1918 utredning angående alternativa linjer uppför Kalix- och Torneälvarnas dalgångar och med slutpunkt i Kiruna. Enligt länsstyrelsens uppgift företages därjämte på kustsocknarnas egen bekostnad undersökning angående en kustbana med slutpunkt i Haparanda.

Givetvis måste resultatet av dessa undersökningar avvaktas, innan ytterligare åtgärder i järnvägsfrågan företagas.

Arbetet för *jordbrukets* utveckling försiggår huvudsakligen på tvenne linjer, *den ena* åsyftande åtgärder för intensivare och rationellare jordbruksdrift, *den andra* omfattande åtgärder för brytande av ny mark och kolonisation.

I fråga om den förstnämnda av dessa linjer framhåller länsstyrelsen, att arbetet bedrivits på ett mycket förtjänstfullt sätt av länets hushållningssällskap genom konsulenter och vandringsrättare, men att ofantligt mycket återstår att göra. Härför kräves emellertid ökade anslag åt hushållningssällskapet, enär detta eljest måste betydligt reducera sin verksamhet.

Vad angår åtgärder för brytande av ny mark och *kolonisation* säges i samma skrivelse:

»Brytande av ny mark sker nu huvudsakligen genom användande av de olika statsfonderna för odlingsändamål. Företagaren måste själv taga initiativet. Under kristiden ha de äldre fonderna använts tämligen sparsamt, beroende på dels att inga kostnadsförslag stått sig, vadan anslagen eller lånen blivit otillräckliga, dels att arbetarekraften varit dyr och otillräcklig, på grund av kända förhållanden. Nyodlingsarbetet har dock skridit förhållandevis bra framåt, tack vare den odlingsorganisation med rikliga särskilda anslag, som inrättades genom beslut av 1918 års riksdag.

De önskemål, som finnas på detta område, äro dels att, såsom framhålles av odlingsrådet i Norrbottens län i skrivelse av denna dag till statens odlingskommitté, den nyssnämnda odlingsorganisationen får fortsätta sin verksamhet i lämplig form, dels att beträffande övriga fonder kostnad och anslag eller lån bringas till full överensstämmelse genom iakttagande av den ändrade prisnivån samt att möjligen systemet med de många olika fonderna förenklas. Att för vinnande av dessa önskemål föranstalta om särskild utredning för Finnbygden synes emellertid ej påkallat.

I detta sammanhang torde också böra erinras om den i Norrbotten helt nyligen påbörjade utdikningen av skogsmark. På detta område föreligger en

väldig arbetsuppgift i Norrbotten, ej minst i Finnbygden. Det är ett av huvudmomenten i en rationell skogsodling. Men det kräves mycket arbetskraft, som ej ännu är tillfinnandes.»

Om kolonisationen i Finnbygden yttrar länsstyrelsen:

»Beträffande kolonisationen på kronojord är densamma igångsatt enligt av riksdagen godkända linjer och ett par av de under exploatering varande områdena ligga inom Finnbygden. Ytterligare i Finnbygden liggande områden, därav sannolikt ett inom Muonionalusta kapellförsamling, komma under innevarande år att öppnas.

Kolonisationen på enskild mark pågår genom avsöndringar o. d. Här är en del åtgärder till förhindrande av en irrationell söndermulning av jorden av vikt att snabbt få genomförd. Lika viktigt är dock att få den jordlösa befolkningens behov av jord tillgodosett. Detta är en fråga av särskild betydelse för Finnbygden, för vilken den rikliga förekomsten av backstugusittare och inhysingar är en speciell företeelse.»

Till kolonisationen — säger länsstyrelsen vidare — kan även räknas egnahemsbildningen, som även i ej ringa utsträckning pågår i Finnbygden, och beträffande vilken en eller annan reform finnes att genomföra, varför åtgärder komma att vidtagas. Ett önskemål beträffande kolonisationen synes länsstyrelsen vara att få den inordnad under en för alla former av kolonisering enhetlig organisation, en kolonisationsnämnd eller styrelse för hela länet. Länsstyrelsen hänvisar i detta avseende till en den 8 februari 1919 till jordbruksministern ingiven promemoria, som delvis refererats i propositionen nr 139 för år 1919. Enligt förslaget skulle denna kolonisationsnämnd givas följande sammansättning: landshövdingen, ordförande, överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt, överjägmästaren i Nedre Norrbottens distrikt, de två inom länet verkande lantbruksingenjörerna, en representant utsedd av landstinget och en representant utsedd av hushållningssällskapet. Länsstyrelsen anser, att en dylik sammansättning skulle borga för ett kunnigt, planmässigt och effektivt arbete på länets kolonisering. Om denna nämnds verksamhet säges det i skrivelsen vidare:

»Länsnämndens uppgift skulle vara att samla föreliggande förslag till kolonisation inom länet, taga samt tillvarataga framkomna initiativ i sådant syfte. Därefter skulle uppgöras en plan i stort och skulle denna plan successivt kompletteras efter uppstående behov. Arbetet skall därvid inriktas lika mycket på bättre tillgodogörande av jorden i redan befintliga bygder, där stora möjligheter ännu finnas outnyttjade och inhysingar i stort antal gå och vänta på jord, som ock på kolonisering av obrutna bygder.

Det detaljerade realiserandet skulle under länsnämndens ledning sedan ombesörjas av de verkställande krafterna, varvid man antagligen finge tänka sig anställa ortsbud på lämpliga platser.

Då nämndens ledamöter endast borde tilldelas mycket ringa om ens något arvode, skulle kostnaderna egentligen bestå i, förutom möjligen resekostnader för nämnden, kostnaden för de verkställande krafterna.»

Länsstyrelsen slutar sitt uttalande rörande kolonisationen med att framhålla, att någon särskild utredning beträffande kolonisationen i Finnbygden torde icke krävas i annan mån än att jordfrågan med hänsyn till Finnbygdens inhysingar och backstugusittare snarast möjligt bör bringas till lösning.

Beträffande denna senare fråga har länsstyrelsen redan den 22 maj 1919 i skrivelse till ordföranden i jordkommissionen framhållit dess betydelse för vissa delar av Norrbottens län. Ur denna skrivelse må följande anföras:

»Förhållandet är, att i Norrbottens län och särskilt i dess s. k. finnbygd finnes en hel mängd lösa arbetare, som om vintern livnära sig såsom skogsarbetare och om sommaren såsom flottnings- och sågverksarbetare. Dessa hava ofta på ofri grund uppfört åt sig en mindre bostadslägenhet, innehållande ett eller två små rum. Före laga skiftet i byarna uppfördes dylika bostadslägenheter här och var å den oskiftade byamarken. Hemmansägarnes medgivande till byggnadens uppförande ifrågasattes sällan. Efter det laga skiftet övergått byarna har markägarnas tillstånd till byggnadens uppförande givetvis erfordrats. Detta har också meddelats, varvid man dock i allmänhet nöjt sig med muntligt tillstånd från markägaren.

Då det varit svårt, ja ibland omöjligt att erhålla byggnadstomt hos de enskilda hemmansägarna, har backstugusittaren uppfört sin byggnad å någon bysamfällighet, vartill han kunnat erhålla tillstånd av en eller annan hemmansägare inom skifteslaget. Backstugusittarens rätt till den mark, varpå han uppfört sin stuga, är sålunda av synnerligen ringa värde. Han får besitta lägenheten så länge han lever i gott samförstånd med markägaren.

En tryggad besittningsrätt till den tomt, varpå backstugusittaren uppfört sin stuga, är därför ett önskemål, som han måste eftersträva. Det ligger också i öppen dag att hans ställning skulle förbättras avsevärt, om han komme i en lagligen skyddad besittning av sin bostadstomt.

Önskvärt vore dock, att bostadstomten toges så stor, att backstugusittaren kunde därå odla sitt behov av potatis och erhålla foder till en eller ännu bättre två kor, vartill borde komma rätten till bete och bränsle å stamfastigheten.

Hemmansägarna äro visserligen i allmänhet ohägade att avsöndra lägenheter från sina hemman, men med bidrag av statsmedel torde frågan dock kunna ordnas på ett för såväl hemmansägarna som backstugusittarne tillfredsställande sätt.

Då det under mina resor i Norrbottens län blivit mig klart, att det nuvarande läget för backstugusittarne föranleder en spänning mellan dem och de besuttna hemmansägarna, som utgör ett svårt hinder för den samhälleliga trevnaden i dessa avlägsna bygder, synes det mig angeläget att åtgärder till undanröjande därav snarast vidtagas.»

Av vad länsstyrelsen anfört ävensom av vad utskottet i övrigt inhämtat torde framgå, att beträffande jordbruket synnerligen stora arbetsuppgifter föreligga inom Finnbygden. Dessa arbetsuppgifter synas böra avse följande:

1. Åstadkommande av ett mera intensivt jordbruk i de redan under odling varande områdena, synnerligast Tornedalen. Kraftigt ekonomiskt stöd åt hushållningssällskapet synes här vara närmast liggande åtgärden från statsmakternas sida.

2. Brytande av ny mark och kolonisation, därvid särskilt möjligheten till myrmarkernas utdikning och odling bör undersökas samt länsstyrelsens förslag om tillsättande av en kolonisationsnämnd tagas under omprövning.

3. Främjande av egnahemsbildandet med sikte på ordnandet av jordfrågan för den icke besuttna befolkningen.

4. Åtgärder för skogarnas utdikning till förhindrande av försumning.

En närmare utredning av dessa jämte andra hithörande spörsmål synes utskottet synnerligen önskvärd, och vill utskottet livligt förorda en sådan. För detta ändamål lär väl dock en ny kommitté ej vara erforderlig.

Utskottet kan nämligen i detta avseende hänvisa till att Kungl. Maj:t år 1916 tillsatte en kommitté, den s. k. kolonisationskommittén, med uppgift att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande åtgärder för främjande av kolonisation å kronans marker i Norrland och Dalarna — med undantag för trakterna ovanför odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens lappmarker — ävensom därmed sammanhängande spörsmål, däribland frågan om utsträckt tillämpning av intensivt jordbruk å de norrländska statsskogarna samt om därav påkallade åtgärder för ökad bosättning å dessa skogar.

Utredningen angående de kolonisationsåtgärder, som kunna finnas erforderliga i Finnbygden, inrymmas i kolonisationskommitténs uppgift, och det kan åtminstone ifrågasättas, om ej utredningen av även övriga jordbruket närliggande här berörda frågor borde uppdragas åt samma kommitté.

Beträffande hälsovården heter det i länsstyrelsens skrivelse:

»Sedan riksdagen 1919 beslutat en rad lagar på det sanitära området (epidemilag, lag om barnmorskor och distriktssjuksköterskor) har landstinget utsett åtskilliga kommittéer för reformernas genomförande. Vidare ha av landstinget tillsatts en sjukvårdsnämnd för förberedande av alla frågor rörande lasarett, sjukstugor för allmän sjukvård o. d. samt en kommitté för ordnande av tuberkulovården. På kallelse av undertecknad landshövding ha dessa kommittéer vid gemensamt sammanträde tillsatt en arbetsdelegation, som är sysselsatt med *utarbetande av en fullständig plan för sjukvårdsväsendets ordnande på alla områden inom länet*. Planen är avsedd att bliva färdig till innevarande års lagtima landsting. Någon särskild utredning för Finnbygden är ej påkallad. Däremot torde statsmakternas kraftiga stöd behöva påräknas för planens genomförande i såväl Finnbygden som andra delar av länets övre bygder.

Mest kännbar är emellertid bristen på läkare, och den bristen bör kunna av statsmakterna med god vilja utan omgång avhjälpas. Utan läkare, de ledande krafterna för all sjukvård, kan någon god sådan icke upprätthållas.»

Det synes utskottet alldeles uppenbart, att de brister och svårigheter, som föreligga i avseende på hälsovårdens ordnande i Finnbygden, ej kunna av de lokala myndigheterna avhjälpas utan ett kraftigt stöd från statens sida. Den påtagliga bristen på läkare, sjuksköterskor, sjukhus, transportmedel m. m. kräver undersökningar, för vilka statsmyndigheternas bistånd ej kan undvaras. Utskottet anser sig därför böra förordna en snar utredning i berörda avseenden.

Denna frågas aktualitet just nu framgår ock av tvänne motioner i första kammaren, den ena framburen av biskop Bergqvist och avseende läkarefrågan i de norrländska länen, den andra väckt av herr Rosén avser utredning och förslag angående åtgärder för beredande av nödig sjukvård åt befolkningen i övre Norrlands fjällbygder.

Båda dessa motioner hava av riksdagen bifallits, och synes det då utskottet lämpligt, att den utredning angående hälsovårdsförhållandena i Finnbygden, som av motionären i här förevarande motion ifrågasatts, företages i samband med ovan nämnda av riksdagen begärda utredning.

I avseende på *skolväsendet* har motionären själv framhållit, att åtgärder till dess förbättrande och ordnande redan äro föremål för utredning av en kommité, tillsatt på grund av riksdagens framställning år 1917. Utskottet har därför ej anledning djupare inlåta sig på detta spörsmål, helst detta av folkskolinspektör Vitalis Karnell synnerligen utförligt behandlats i det av honom avgivna yttrandet (Bil. B), till vilket i detta avseende hänvisas.

Utskottet anser sig dock böra särskilt framhålla ett par av de i detta yttrande angivna synpunkterna.

Efter att hava framhållit, det skolväsendet i avseende på organisation är vida bättre ordnat på svenska sidan än på den finska, yttrar han:

»I ett avseende äro vi dock efter folket på finska sidan, och det är beträffande skolbyggnader. Ätminstone i de större byarna ända till långt norr om Muonio ha finnarna uppfört präktiga skolhus, under det att skolan bor inhyses hos oss.

Pajala socken har, trots sin mängd av skolor, icke flera än fyra något så när drägliga skolhus, icke en enda laglig lärarebostad. Muonionalusta har sex skolor, men icke ett enda skolhus, om jag icke som sådant räknar en inköpt handelsbod, som omändrats till skola i kyrkbyn.

Övertorneå, Hietaniemi, Korpilombolo och Junosuando äro i samma be-
drövlige skick.

Man hyr någon liten koja, mera liknande bås, eller ett gammalt obeboeligt pörte till undervisningslokal. En sådan lokal gör ingen människa glad och verkar icke uppräckande på vare sig lärare eller barn.

Här är sålunda ett område, där staten kan och måste ingripa, emedan socknarna omöjligen mäktat själva bygga på grund av de oerhört stora utskyl-
derna och de få skatteobjekten. Det är staten, som är mångmiljonär i dessa socknar, tack vare kronoskogarna, men den oresonligheten föreligger ju, att dessa skogar icke äro skatteobjekt i kommunerna. Korpilombolo t. ex. är urfattig, men det har inom sig ofantliga kronoskogar. Staten betalar blott vägs katt, omkring 5,000:— kronor om året.

Även ur den synpunkten, att staten här är den största egendomsägaren, tillhör det åtminstone moraliskt staten att mest hjälpa.

Skulle staten vilja gå i författning därom, så är jag viss om, att folket skulle uppskatta detta mera än många andra åtgöranden.»

Ett annat synnerligen viktigt folkbildningsproblem beröres jämväl av länsstyrelsen i följande yttrande:

»Folkhögskolor och lantmannaskolor ha en särskilt stor betydelse i Norrbotens län och i Finnbygden i synnerhet såsom bildningsanstalter för allmogens ungdom. Såsom i ingen annan landssända måste allmogen här själv taga hand om den kommunala förvaltningen. Det är därför av vikt att genom lämpliga bildningsmedel göra de unga allmogemännen skickade att handhava de kommunala värven, som med stigande utveckling sätta allt större krav på de funktionerande. Länsstyrelsen har också en ständig erfarenhet av att härutinnan mycket brister. Härtill kommer att det för den i isolering boende Finnbygdsbefolkningen är av särskild betydelse att få sin livssyn vidgad genom att komma i kontakt med de ideella strävandena i livet.

Dessa synpunkter ävensom strävan att kunna tillgodose vissa önskemål vid de befintliga läroanstalterna av dessa slag ha föranlett undertecknad landshöv-

ding att tillsammans med rektorerna för de olika anstalterna, vilka för ändamålet ställt sig till förfogande, jämte representanter för domkapitlet och hushållningssällskapet verkställa en djupgående utredning av behovet av sådana anstalter samt därefter utarbeta en plan för behovets tillgodoseende. Därvid planeras också att på lämpligt sätt inordna de bygdekurser, som för närvarande hållas inom Finnbygden, i organiskt samband med folkhögskolan.»

Det närmast liggande önskemålet i berörda avseende synes vara, att Tornedalens folkhögskola med lantmannaskola bringas i sådant skick, att den kan fullt tillgodose ortens behov. Enligt de uppgifter, som i detta avseende lämnats av folkskolinspektör Karnell, är detta för närvarande ingalunda förhållandet. Skolan, som är enskild stiftelse, har att kämpa med sådana ekonomiska svårigheter, att den ej utan kraftigt stöd från det allmännas sida kan fylla sin uppgift. För erhållande av tillräckliga undervisningslokaler och elevbostäder m. m. krävas omfattande nybyggnader, som skolan ej med egna medel kan åstadkomma.

Motionären har ävenledes framhållit vikten av, att *ämbetsmännen*, särskilt landsfiskaler och präster, behärska icke blott svenska språket utan jämväl det finska. Så länge det ännu finnes en generation av befolkningen, som kan tala endast det sistnämnda språket, är givetvis denna fråga nog så betydelsefull. Emellertid lär det för närvarande finnas endast ett par av dessa tjänstemän, som ej tala båda språken.

Annorlunda är dock förhållandet beträffande domare och läkare. Folkskolinspektör Bergström har i sitt uttalande framhållit, vilka betydande svårigheter det medför att vid domstolsförhandlingar och vid anlitande av läkare alltid nödgas begagna sig av tolk. Måhända skulle genom särskilda understöd finsktalande unga män kunna beredas möjlighet att utbilda sig för dessa levnadskall och sedan få sin verksamhet förlagd till dessa bygder.

Innan utskottet går att yttra sig över frågan i vad mån ytterligare utredningar angående de spörsmål, som av motionären berörts, må lämnas en sammanfattande översikt av de utredningar, som av stats- eller lokalmyndigheterna redan igångsatts, och som mer eller mindre direkt beröra Finnbygden.

1. Plan för erforderliga vägbyggnader under de närmaste 5 och 10 åren är under utarbetande av länsstyrelsen.

2. Biltrafikens ordnande utredes genom en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté.

3. Järnvägsfrågan utredes *dels* av järnvägsstyrelsen beträffande järnvägar i Kalix- och Torneälvarnas dalgångar, *dels* av kustsocknarna själva beträffande kustjärnväg till Haparanda.

4. Norrlands kolonisering är under utredning genom den av Kungl. Maj:t tillsatta s. k. kolonisationskommittén.

5. Allmänna sjukvårdens ordnande utredes genom en av landstinget tillsatt sjukvårdsnämnd och epidemisjukvården genom en på samma sätt tillsatt epideminämnd.

6. I punkt 5 upptagna nämnder hava tillsatt ett arbetsutskott för uppgörande av fullständig plan för sjukvårdsväsendets ordnande på alla områden inom länet.

7. Skolväsendets ordnande utredes genom en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté.

8. Folkhögskole- och lantmannaskoleväsendets ordnande utredes dessutom av en lokal sakkunnigenämnd.

De i punkterna 1, 2, 5, 6 och 8 nämnda utredningarna avse hela Norrbottens län,

den i punkt 4 hela Norrland och

de i punkterna 3 och 7 den egentliga Finnbygden.

Av denna översikt framgår, att de allra flesta av de i motionen berörda områdena mer eller mindre direkt redan äro föremål för utredning.

Vid första påseende kan därför den väckta motionen synas omotiverad.

Av motionen framgår emellertid, och detta har även i utskottet av motionären framhållits, att syftet med motionen varit icke så mycket att få fram nya utredningsorgan som fast mer att *dels påskynda redan igångsatta utredningar, dels rikta uppmärksamheten på Finnbygden och på de synpunkter och det syfte, som i avseende på denna bygd böra hållas i sikte vid utredningsarbetet.*

Utskottet finner dessa skäl bärande. Flertalet av de igångsatta utredningarna avse så vidsträckta områden (kolonisationskommitténs utredning hela Norrland och Dalarne, de flesta övriga utredningar hela Norrbottens län), att man allvarligen kan befara, *dels* att utredningsarbetet skall taga lång tid, *dels* att de arbetande nämnderna ej skola kunna ägna vederbörlig tid och uppmärksamhet åt Finnbygden med dess speciella förhållanden.

Till sist vill utskottet framhålla några ytterligare synpunkter, som torde böra beaktas vid utredningen angående åtgärder för Finnbygden.

Då det gäller en bygd med befolkning delvis av annan stam, därtill kännetecknad genom sin skarpt utpräglade egenart, torde det vara självklart,

att förhållandena äro mer än vanligt ömtåliga. Det är då av vikt, att intet tvång förekommer, ingen misstänksamhet lägges i dagen, utan ett lugnt och insiktsfullt ordnande av ortens näringsliv samt skol- och bildningsförhållanden m. m. företages, så långt det är möjligt, på basis av de traditioner och förhållanden, som för närvarande råda där uppe. Detta vinnes bäst, om allt göres i bästa samförstånd med ordsbefolkningen. Därför böra vid utredningsarbetet erfarna allmogemän tillkallas att delta i arbetet och i de beslut som fattas. På så sätt finner befolkningen, att det, som avses, är endast dess eget bästa, förtroende och tillit vinnes och känslan av samhörighet med moderlandet stärkes och befastes.

1 anslutning till det anförda får utskottet hemställa,

att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt de kommittéer och nämnder, som hava att efter utredning avgiva förslag till åtgärder rörande Norrland, att vid sitt arbete taga särskild hänsyn till, vad i fråga om den svenska Finnbygden kan göras för så väl svenskhetens bevarande som för tillgodoseende av befolkningens egna berättigade krav på bygdens ekonomiska, sanitära och kulturella utveckling.

Stockholm den 20 april 1920.

På utskottets vägnar:

FRANS BERGGREN.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Berggren, Berglund, Welin, Åhrberg, Johanson* i Huskvarna, *Jungnell**), *Johanson* i Rimforsa, *Westman, Elldin* och *Olsson* i Labbemåla.

*) Icke närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av hr *Berglund*, som ansett utskottet böra hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Bilaga A 1.

Sedan utskottet i skrivelse den 3 februari 1920 anhållit om länsstyrelsens i Norrbottens län yttrande över en inom kammaren väckt motion, nr 88, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder i visst syfte ifråga om den svenska Finnmarken, har Kungl. Maj:t anbefallt länsstyrelsen att skyndsamt avgiva och till utskottet överlämna det sålunda begärda yttrandet.

Till fullgörande härav får länsstyrelsen meddela följande.

Länsstyrelsen skall först tillåta sig att anföra några ord med anledning av de i motionen framförda allmänna synpunkterna.

Rörande Finnbygdens befolkning finnes sedan helt nyligen en ganska djupgående undersökning verkställd av konsistorienotarien Albert Carlgren. Det framgår av densamma, att »finskheten», om man härmed förstår finska språket, tidigare visat benägenhet att växa över det svenska språket. Under de sista årtionedena ha emellertid så starka försvarsåtgärder vidtagits för det svenska språkets bevarande, att någon fara för finskspråkighetens tillväxt på svensk-språkighetens bekostnad ej längre föreligger. Dessutom ha som bekant kraftiga åtgärder vidtagits för utbredande bland den finsktalande befolkningen av kunskap i det svenska språket för att lättare göra denna befolkning delaktig av framåtskridandet och bryta dess isolering i förhållande till landets övriga inbyggare.

Det är nämligen en sanning, som måste erkännas, att den svenska Finnbygden står relativt lågt både ifråga om ideell och materiell kultur. De förnämsta anledningarna äro den i stort sett karga jordmånen, i huvudsak lämpande sig för skogsodling, som föranlett en mycket spridd bebyggelse, de stora väglösa avstånden, det hårda klimatet med den långa mörka vintern samt den språkliga isoleringen. Alla dessa förhållanden skapa en både andlig och fysisk isolering, som alstrat en viss indolens, så att befolkningen ej blivit mäktig till utveckling av sin bygd i samma grad som annan svensk bygd av samma ålder. Att Finnbygden i stort sett har karg natur hindrar ej, att den inrymmer stora odlingsbara områden, som ännu befinna sig i mycket outvecklat skick. Ett exempel härpå är den bekanta Tornedalen, som dock ej sällan överskattas. (Märk t. ex. bilagan till motion i andra kammaren nr 126, där man får den fantastiska uppgiften till livs, att Tornedalen kan föda 1 million människor).

Det är uppenbart en fosterländsk uppgift av stor betydelse, att denna befolkning ges medel att lyfta sig själv andligt och materiellt, att utveckla sig själv och sin bygd. Den minsta fordran därvid är, att den svenska Finnbygden får sina intressen tillgodosedda lika väl som grannarna på andra sidan gränsläven.

Det skall med glädje konstateras, att den svenska gränsbefolkningen, ehuru den till stor del talar ett främmande språk, är lojalt svensk och med verklig förargelse ser den agitation, som helt nyligen öppnats på andra sidan gränsen, men det gäller att se till att dess intressen bliva tillgodosedda och att den med starka kommersiella och ideella band knytes fast vid det övriga Sverige.

Av största vikt är emellertid, att alla åtgärder vidtagas i fullt samförstånd med befolkningen samt på sådant sätt, att befolkningens självverksamhet i största

möjliga utsträckning tages i anspråk. Därför är också bäst, att åtgärderna vidtagas genom det allmännas (statens eller landstingets) försorg. Hittills har i rätt stor utsträckning den enskilda välgörenheten måst anropas. Men detta verkar enligt länsstyrelsens förmenande icke gott. Det är i viss mån demoraliserande för befolkningen och det är ej heller fullt värdigt statens anseende.

Motionen går ut på att riksdagen ville besluta att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t behagade föranstalta om en skyndsamt utredning om, vad som bör kunna åtgöras för att ifråga om den svenska Finnmarken tillgodose såväl Sveriges nationella intressen som ortsbefolkningens egna berättigade krav på bygdens ekonomiska, sanitära och kulturella utveckling, samt vidtaga och, i den mån riksdagens medverkan erfordras, framlägga förslag till de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

I motiveringen framhållas några av de områden, på vilka motionären tänkt sig utredningar erforderliga. Länsstyrelsen skall punkt för punkt genomgå dessa för att visa, att myndigheterna i länet själva ha känsla av sitt ansvar gentemot denna landsända.

Landsvägar.

De i motionen införda uppgifterna rörande vägbyggnaden till Muonionalusta äro i huvudsak riktiga. Såsom av bilagda framställning till kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 5 januari 1920 (bilaga A 2) framgår, har länsstyrelsen med en motivering, som är ganska belysande för förhållandena i denna landsända, anhållit, att anslag skulle beredas för vägens färdigbyggande på 3 år. Under hand har dessutom anhållits, att, då denna väg numera bygges helt och hållet på statens bekostnad, extra anslag skulle begäras för densamma, då eljest det ordinarie byggnadsanslaget för detta slag av vägar (s. k. enklare vägar) skulle för mycket inkräktas genom det stora för vägen till Muonionalusta behövliga anslagsbeloppet, varav skulle följa alltför kraftig strypning av vägbyggnadsverksamheten i övriga delar av länet.

Någon fortsättning av vägen ovanför Muoniovaara (mellan Muonionalusta och Muoniovaara finnes redan väg) vill däremot länsstyrelsen nu icke vara med om. Utmed den sju mil långa sträckan Muoniovaara—Kuttainen bo cirka 100 personer. Att för deras skull offra minst 500,000 kronor på vägar är ju meningslöst, helst som älven på denna sträcka erbjuder en relativt god förbindelseled. En väg Karesuando—Kuttainen är däremot intagen i den nedan nämnda planen. En jämförelse här med finska sidan är ej riktig, enär den sistnämnda är betydligt mera lämpad för odling och därför även redan nu mera bebyggd.

För alla erforderliga vägbyggnader i länet är genom länsstyrelsens föranstaltande under utarbetande en plan, avseende dels de närmaste 5 åren, dels de närmaste 10 åren. Denna plan är snart färdig och är det livligt att hoppas på statsmakternas kraftiga bistånd för dess genomförande. Att därutöver vidtaga några utredningar för planer till väganläggningar synes nu onödigt.

Den i motionen framkastade tanken på vägars anläggning med militär hjälp torde länsstyrelsen sakna skäl att närmare ingå på. Länsstyrelsen vill endast framhålla, att vägbyggnaderna utgöra goda arbetsreserver för bygdens folk och bör detta hållas i sikte.

Frågan om biltrafik eller annan maskinell landsvägstrafik i Norrbottens län är såsom bekant på undertecknad landshövdingens förslag redan lämnad till utredning åt en kungl. kommitté.

En vägfråga av yttersta vikt för Norrbotten är antagande av en ny väglag. Det är ej nog med att vägar skola byggas, de skola även underhållas och underhållet blir ofantligt betungande för de glest befolkade finnsocknarna. En kraftig utjämning av vägunderhållstungan på stora områden är nödvändig att snarast få genomförd. För ingen svensk bygd spelar antagande av en ny rationell väglag så stor roll som för Norrbottens län. Utan en sådan *kan* ej ett tillfredsställande vägväsende upprätthållas i dessa trakter.

Järnvägsfrågor.

Alltsedan 1918 har kungl. järnvägsstyrelsen under utredning järnvägsfrågan i Kalixdalen och Tornedalen. Det är enligt länsstyrelsens mening riktigt att snarast möjligt genom en järnväg knyta Finnbygdens kommersiella intressen fast vid det övriga landet. Men det är ett stort komplex av problem, som skall lösas, och såvitt länsstyrelsen vet fortgår utredningsarbetet med såväl järnvägsproblemen som de sammanhängande hamnproblemen med all önskvärd fart.

Samtidigt låta kustsocknarna på egen bekostnad verkställa utredning om en kustbana med ändpunkt i Haparanda, sålunda berörande Finnbygden.

Några ytterligare utredningar i järnvägsfrågor torde nu icke kunna komma ifråga, men hoppas länsstyrelsen på riksdagens välvilliga stöd för planernas snara realiserande, ty enligt länsstyrelsens mening finnes ingen så kraftig försvarsbarriär mot agitationen österifrån som en lämpligt lagd järnvägslinje.

Jordbruket.

Arbetet för bygdens utveckling på jordbruksområdet försiggår på i huvudsak två linjer nämligen:

- 1) En linje åsyftande åtgärder för intensivare och rationellare jordbruksdrift,
- 2) En linje omfattande åtgärder för brytande av ny mark och kolonisation.

Åtgärder för intensivare och rationellare jordbruksdrift.

Arbetet på detta verksamhetsfält har hittills på mycket förtjänstfullt sätt bedrivits av länets hushållningssällskap genom konsulenter och vandringsrätare. Ofantligt mycket återstår emellertid att göra, men knappast erfordras någon större utredning härom. Huvudsaken är, att hushållningssällskapet erbåller sådant ekonomiskt stöd av staten, att det kan fullfölja och utveckla sin verksamhet. Det har varit mycket dåligt med detta stöd under kristiden och hushållningssällskapet har på den grund råkat i en sådan ställning, att om icke innevarande års riksdag beslutar en kraftig höjning av hittills utgående anslag måste en betydande reduktion i sällskapets verksamhet äga rum.

Åtgärder för brytande av ny mark och kolonisation.

Brytande av ny mark sker nu huvudsakligen genom användande av de olika statsfonderna för odlingsändamål. Företagaren måste själv taga initiativet. Under kristiden ha de äldre fonderna använts tämligen sparsamt, beroende på dels att inga kostnadsförslag stått sig, vadan anslagen eller lånen blivit otillräck-

liga, dels att arbetskraften varit dyr och otillräcklig, på grund av kända förhållanden. Nyodlingsarbetet har dock skridit förhållandevis bra framåt, tack vare den odlingsorganisation med rikliga särskilda anslag, som inrättades genom beslut av 1918 års riksdag.

De önskemål, som finnas på detta område, äro dels att, såsom framhålles av odlingsrådet i Norrbottens län i skrivelse av denna dag till statens odlingskommitté, den nyssnämnda odlingsorganisationen får fortsätta sin verksamhet i lämplig form, dels att beträffande övriga fonder kostnad och anslag eller lån bringas till full överensstämmelse genom iakttagande av den ändrade prisnivån samt att möjligen systemet med de många olika fonderna förenklas. Att för vinnande av dessa önskemål föranstalta om särskild utredning för Finnbygden synes emellertid ej påkallat.

I detta sammanhang torde också böra erinras om den i Norrbotten helt nyligen påbörjade utdikningen av skogsmark. På detta område föreligger en väldig arbetsuppgift i Norrbotten, ej minst i Finnbygden. Det är ett av huvudmomenten i en rationell skogsodling. Men det kräves mycket arbetskraft, som ej ännu är tillfinnandes. En gammal älsklingstanke hos undertecknad landshövding har varit att genomarbeta Norrland, dalgång för dalgång, hela vattenområdena, med uppgörande av samtidiga och samarbetade planer för vattendragens reglering och markens torrläggning samt utläggande till jordbruksodling eller skogsodling. Men ett sådant arbete bör ej börjas i Norrlands översta bygder utan i dess södra delar och har därför knappast ännu någon aktualitet för Finnbygden.

Kolonisationen pågår dels å kronojord, dels å enskild jord.

Som bekant sitter sedan några år en kungl. kommitté för utredningar rörande Norrlands kolonisation, som bearbetar båda dessa uppgifter.

Beträffande kolonisationen på kronojord är densamma igångsatt enligt av riksdagen godkända linjer och ett par av de under exploatering varande områdena ligger inom Finnbygden. Ytterligare i Finnbygden liggande områden, därav sannolikt ett inom Muonionalusta kapellförsamling, komma under innevarande år att öppnas.

Kolonisationen på enskild mark pågår genom avsöndringar o. d. Här är en del åtgärder till förhindrande av en irrationell söndersmulning av jorden av vikt att snabbt få genomförd. Lika viktigt är dock att få den jordlösa befolkningens behov av jord tillgodosett. Detta är en fråga av särskild betydelse för Finnbygden, för vilken den rikliga förekomsten av backstugusittare och inhysingar är en speciell företeelse. Till belysande av frågan må citeras följande brev, som undertecknad landshövding den 22 maj 1919 skrev till ordföranden i den då ny tillsatta jordbrukskommissionen.

»Härmed ber jag få framföra en fråga, som för vissa delar av Norrbottens län är av stor betydelse och som jag därför tillåter mig hemställa, att jordkommissionen ville upptaga till välvillig behandling.

Förhållandet är, att i Norrbottens län och särskilt i dess s. k. finnbygd finnes en hel mängd lösa arbetare, som om vintern livnära sig såsom skogsarbetare och om sommaren såsom flottnings- och sågverksarbetare. Dessa hava

ofta på ofri grund uppfört åt sig en mindre bostadslägenhet, innehållande ett eller två små rum. Före laga skiftet i byarna uppfördes dylika bostadslägenheter här och var å den oskiftade byamarken. Hemmansägarnes medgivande till byggnadens uppförande ifrågasattes sällan. Efter det laga skiftet övergått byarna har markägarnas tillstånd till byggnadens uppförande givetvis erfordrats. Detta har också meddelats, varvid man dock i allmänhet nöjt sig med muntligt tillstånd från markägaren.

Då det varit svårt, ja ibland omöjligt att erhålla byggnadstomt hos de enskilda hemmansägarna, har backstugusittaren uppfört sin byggnad å någon bysamfällighet, vartill han kunnat erhålla tillstånd av en eller annan hemmansägare inom skifteslaget. Backstugusittarens rätt till den mark, varpå han uppfört sin stuga, är sålunda av synnerligen ringa värde. Han får besitta lägenheten så länge han lever i gott samförstånd med markägaren.

En tryggad besittningsrätt till den tomt, varpå backstugusittaren uppfört sin stuga, är därför ett önskemål, som han måste eftersträva. Det ligger också i öppen dag, att hans ställning skulle förbättras avsevärt, om han komme i en lagligen skyddad besittning av sin bostadstomt.

Önskvärt vore dock, att bostadstomten toges så stor, att backstugusittaren kunde därå odla sitt behov av potatis och erhålla foder till en eller ännu bättre två kor, vartill borde komma rätten till bete och bränsle å stamfastigheten.

Hemmansägarna äro visserligen i allmänhet ohågade att avsöndra lägenheter från sina hemman, men med bidrag av statsnedel torde frågan dock kunna ordnas på ett för såväl hemmansägarna som backstugusittarne tillfredsställande sätt.

Då det under mina resor i Norrbottens län blivit mig klart, att det nuvarande läget för backstugusittarne föranleder en spänning mellan dem och de besuttne hemmansägarna, som utgör ett svårt hinder för den samhälleliga trevnaden i dessa avlägsna bygder, synes det mig angeläget, att åtgärder till undanröjande därav snarast vidtagas.

Betydelsen av att denna fråga löses inses lätt, om man besinnar, att i Finland denna folkklass rekryterade en betydande kontingent av dess röda armé, ehuru dock Finland redan före det röda upproret börjat vidtaga åtgärder för lösande av jordfrågan för dessa folkelement. Först genom denna frågas lösning kan den inre kraften hos ifrågavarande folkelement bringas till utveckling.

Lösningen innebär dock många vanskligheter och är ingalunda lätt. Måhända försvåras den också därav, att den synes beröra arbetsuppgifterna för flere kommittéer.

Till kolonisationen kan även räknas egnahemsbildningen, som även i ej ringa utsträckning pågår i Finnbygden. Beträffande denna finnes en eller annan reform att genomföra. Åtgärder härför komma att vidtagas.

Ett önskemål beträffande kolonisationen synes länsstyrelsen vara att få den inordnad under en för alla former av kolonisering enhetlig organisation, en kolonisationsnämnd eller styrelse för hela länet. Länsstyrelsen tillåter sig i detta avseende hänvisa till en den 8 februari 1919 av undertecknad landshövding till jordbruksministern ingiven p. m. delvis refererad i Kungl. Maj:ts proposition nr 139 för år 1919.

Följande utdrag ur densamma må citeras:

»Jag erinrar om, att staten i Alträskes nybyggesnämnd redan har en god stomme till det lokala organ, som enligt min mening vore väl ägnat att omhändertaga kolonisationsarbetet i länet, efter av statsmakterna uppdragna riktningar, eventuellt under central kontroll. Denna nämnd består för närvarande, förutom av undertecknad, utav hushållningssällskapets sekreterare samt överjägmästaren i Nedre Norrbottens distrikt.

En *länets kolonisationsnämnd* skulle lämpligen kunna givas följande sammansättning:

landshövdingen, ordförande,
 överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt,
 överjägmästaren i Nedre Norrbottens distrikt,
 de 2 inom länet verksamma lantbruksingenjörerna,
 en representant utsedd av landstinget,
 en representant utsedd av hushållningssällskapet.

Det synes mig visst, att en dylik sammansättning skulle borga för ett kunnigt, planmässigt och effektivt arbete på länets kolonisering.

Det kan i förbigående nämnas, att Bromsska stiftelsens styrelse lätt skulle kunna inrymmas inom denna krets.

För att ett effektivt arbete skulle kunna utföras av denna styrelse fordras givetvis verkställande krafter och skulle därvid den av länsstyrelsen nu ifrågasatta agronomen finna en lämplig fortsatt verksamhet.

Länsnämndens uppgift skulle vara att samla föreliggande förslag till kolonisation inom länet, taga samt tillvarataga framkomna initiativ i sådant syfte. Därefter skulle uppgöras en plan i stort och skulle denna plan successivt kompletteras efter uppstående behov. Arbetet skall därvid inriktas lika mycket på bättre tillgodogörande av jorden i redan befintliga bygder, där stora möjligheter ännu finnas outnyttjade och inhysingar i stort antal gå och vänta på jord, som ock på kolonisering av obrutna bygder.

Det detaljerade realiserandet skulle under länsnämndens ledning sedan om besörjas av de verkställande krafterna, varvid man antagligen finge tänka sig anställa ortsombud på lämpliga platser.

Då nämndens ledamöter endast borde tilldelas mycket ringa, om ens något arvode, skulle kostnaderna egentligen bestå i, förutom möjligen resekostnader för nämnden, kostnaden för de verkställande krafterna.

Den här föreslagna utbyggnaden av Alträskes nybyggesnämnd till en kolonisationsnämnd för länet är ju en nyhet utan motsvarighet i andra län. Men förhållandena äro ju även här säregna och intet annat län har väl som Norrbottens karaktär av nybyggarelän. Länets utveckling är i mycket beroende på en kraftigt och rätt ledd kolonisering, byggd på egna initiativ. Nu kan man knappast tala om någon ledning av koloniseringen. Att skapa en kolonisationsorganisation, som motsvarar behovet i Norrbotten, bör därför ej underlåtas av hänsyn till förhållandena i andra län.»

Vad här är anfört beträffande kolonisation torde ej påfordra särskild utred-

ning för Finnbygden i annan mån än att jordfrågan för Finnbygdens inhyssingar och backstugusittare bör fortast möjligt bringas till lösning.

Hälsovården.

Genom vad i dagspressen förekommit har hälsovården i Finnbygden kommit i var mans mun. Många överdrifter ha förekommit, men erkännas måste, att det mångenstädes är eländigt ställt. Förhållandena skola dock ses mot bakgrunden av levnadsstandarden och svårigheterna. Även i denna fråga ha emellertid de lokala myndigheterna tagit ett fast grepp på föreliggande uppgifter.

Sedan riksdagen 1919 beslutat en rad lagar på det sanitära området (epidemilag, lag om barnmorskor och distriktssjuksköterskor) har landstinget utsett åtskilliga kommittéer för reformernas genomförande. Vidare ha av landstinget tillsatts en sjukvårdsnämnd för förberedande av alla frågor rörande lasarett, sjukstugor för allmän sjukvård o. d. samt en kommitté för ordnande av tuberkulosvården. På kallelse av undertecknad landshövding ha dessa kommittéer vid gemensamt sammanträde tillsatt en arbetsdelegation, som är sysselsatt med *utarbetande av en fullständig plan för sjukvårdsväsendets ordnande på alla områden inom länet*. Planen är avsedd att bli färdig till innevarande års lagtima landsting. Någon särskild utredning för Finnbygden är ej påkallad. Däremot torde statsmakternas kraftiga stöd behöva påräknas för planens genomförande i såväl Finnbygden som andra delar av länets övre bygder.

Mest kännbar är emellertid bristen på läkare, och den bristen bör kunna av statsmakterna med god vilja utan omgång avhjälpas. Utan läkare, de ledande krafterna för all sjukvård, kan någon god sådan icke upprätthållas.

Skolväsendet.

Såsom motionären anför är redan folkskolundervisningen i Finnbygden föremål för utredning av en kungl. kommitté.

Att utbygga läroverket i Haparanda till 9-klassigt kan utan vidare med hänvisning till frekvensen av ynglingar från berörda trakter vid gymnasiet i Luleå (för närvarande 2) avvisas såsom onödigt.

* Folkhögskolor och lantmannaskolor ha en särskilt stor betydelse i Norrbottens län och i Finnbygden, i synnerhet såsom bildningsanstalter för allmogens ungdom. Såsom i ingen annan landsända måste allmogen här själv taga hand om den kommunala förvaltningen. Det är därför av vikt att genom lämpliga bildningsmedel göra de unga allmogemännen skickade att handhava de kommunala värven, som med stigande utveckling sätta allt större krav på de funktionerande. Länsstyrelsen har också en ständig erfarenhet av att härutinnan mycket brister. Härtill kommer att det för den i isolering boende Finnbygdsbefolkningen är av särskild betydelse att få sin livssyn vidgad genom att komma i kontakt med de ideella strävandena i livet.

Dessa synpunkter ävensom strävau att kunna tillgodose vissa önskemål vid de befintliga läroanstalterna av dessa slag har föranlett undertecknad landshövding att tillsammans med rektorerna för de olika anstalterna, vilka för ändamålet ställt sig till förfogande, jämte representanter för domkapitlet och hushållningssällskapet verkställa en djupgående utredning av behovet av sådana anstalter samt därefter utarbeta en plan för behovets tillgodoseende. Därvid planeras

också att på lämpligt sätt inordna de bygdekurser, som för närvarande hållas inom Finnbygden, i organiskt samband med folkhögskolan.

Utredningen, för vars bekostande underhand förfrågan gjorts hos statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet om statsanslag, är avsedd att göras färdig under loppet av innevarande sommar.

För planens förverkligande måste säkerligen statsanslag påräknas dels för anläggningar och dels för drift utöver de driftsanslag, som nu utgå.

Språkfrågan i vad den avser tjänstemän m. fl. torde här kunna utelämnas.

Av det anförda torde framgå, att de utredningar, som motionären nämnt, redan genom de lokala myndigheterna i allmänhet igångsatts, i ett och annat fall i förhoppning att få tillgodonjuta bidrag av statsmedel för utredningen.

Länstyrelsen kan därför icke finna, att motionen behöver föranleda till några särskilda åtgärder för närvarande, men vill, under framhållande av sin glädje för det intresse för Finnbygden, som motionen avspeglar, uttala den förhoppningen, att det intresset skall hava genomsyrat hela riksdagen, när det gäller att lämna de statsanslag, som krävas för utredningsresultatens förverkligande. Luleå i landskansliet den 14 februari 1920.

G. Malm.

Alb. Norberg.

Bilaga A 2.

Till Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen.

Då den inträdande svängningen i konjunkterna måste befaras öva stort inflytande på arbetstillgången, har länstyrelsen i Norrbottens län så gott sig göra låtit undersökt läget i berörda avseende inom detta län.

Därvid har befunnits, att den del av länet, där utsikterna äro sämst, är Muonionalusta kapellförsamling av Pajala socken. Och det är ej endast utsikterna för innevarande vinter, som te sig mörka, utan synes det under några år framåt komma att bliva brist på arbete inom denna ort, om ej extra åtgärder vidtagas.

Anledningarna äro i huvudsak följande. Under föregående år och särskilt under krigsåren har ett av ortens viktigaste näringsfång varit att bränna tjära, som flottats i tunnor ned till Över Torneå och Hietaniemi. Denna inkomstkälla är nu praktiskt taget slut. Redan på det sista årets produktion, som till stor del ännu är osåld, komma producenterna att lida stora förluster, som bli mycket svåra att bära i synnerhet för de torpare och inbysingar, vilka haft egna tjärdalar. Och för den närmaste framtiden finnas inga utsikter till att priset på tjära skall stiga så högt, att produktionen kan giva förtjänster motsvarande levnadskostnaderna i dessa avlägset liggande trakter med dess oerhörda transportkostnader.

Den viktigaste inkomstkällan för kapellförsamlingens invånare har varit

skogsarbete och flottningsarbete. Då flottningen hittills bedrivits med fasta flottar, har den lämnat levebröd åt många. På vintern har krävts mycket arbete med iordningsställande av flottbindningsvidjor samt med förfärdigande av åror och andra utrustningspersedlar för flottarna. Under flottningstiden har erfordrats mycket folk för flottläggning, flottarnas manövrering och söndertagning m. m. Emellertid ha skogsägarna funnit flottningen i fasta flottar för dyr med nuvarande arbetspris och åtgärder ha börjat vidtagas för införande av lösflottning. Innan denna är genomförd ha skogsdrivningarna i detta område avsevärt minskats, vilket givetvis haft till följd, att även arbete med flottning och förberedelser därför betydligt reducerats. Muonionalustaborna se således sina förvärvsmöjligheter med ens förminskade på ett nästan katastrofartat sätt, och det blir nödvändigt att på något sätt söka hjälpa dem att övervinna svårigheterna under övergångstiden, tills anordningarna för lösflottningen äro så långt avancerade, att skogsdrivningar åter kunna påräknas i normal utstäckning.

Den åtgärd, som ligger närmast till hands, synes vara att planera arbetena för vägbyggnaden Kihlangi—Parkajoki—Kitkiöjoki—Merasjärvi—Muonionalusta på sådant sätt, att den arbetstillgång, som denna vägbyggnad skapar, täcker den under övergångstiden för övergång från flottning med fasta flottar till lösflottning uppstående arbetsbristen.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 21 mars 1919 skall ifrågavarande väg helt och hållet byggas med statsmedel. Det ankommer således uteslutande på statens organ att genomföra planen för denna vägbyggnad efter vad som kan befinnas lämpligast.

Med hänsyn till vad ovan anförts får länsstyrelsen anhålla, att kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ville utverka anslag till utförande av ifrågavarande vägbyggnad, så att den kan byggas helt färdig under åren 1920, 21 och 22 med anslaget fördelade ungefär jämnt på dessa tre år.

Det förtjänar tilläggas att, utom de skäl, som här ovan utvecklats för denna framställning, det måste i sig själv vara synnerligen angeläget, att denna avlägsna bygd snarast möjligt får sina transportmöjligheter förbättrade samt de oerhörda transportkostnaderna reducerade, liksom också det är synnerligen angeläget att lyfta denna del av den svenska gränstrakten i full nivå med gränstrakten på andra sidan älven. Luleå i landskansliet den 5 januari 1920.

G. Malm.

Alb. Norberg.

Bilaga B.

Till ordföranden i Andra kammarens första tillfälliga utskott,
herr riksdagsmannen Frans Berggren.

På eder anhållan, vill jag uttala några tankar med anledning av den av herr Welin väckta motionen om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder i visst syfte ifråga om den svenska Finnmarken.

Med den svenska Finnmarken torde förstås den del av Norrbottens län, där finska språket ännu utgör det språk folket huvudsakligen sinsemellan talar. Dit höra då följande socknar: Nedertorneå, Karl Gustaf, Hietaniemi, Övertorneå, Pajala och Muonionalusta utmed Torneå och Muonio älvar och längre inåt väster: Korpilombolo, Hietaniemi och Junosuando, men dit höra också socknarna Gällivara, Jukkasjärvi och Karesuando, ehuru de ligga i den svenska lappmarken.

Av motionen förstår jag, att det förnämligast är de längs gränsälvarna liggande socknarna Nedertorneå—Karesuando samt de längre in i landet liggande Korpilombolo, Hietaniemi och Junosuando, som äro föremål för motionärens önskade åtgärder. Detta finner jag riktigt dels ur den synpunkten, att de tre lappmarkssocknarna, åtminstone Gällivara och Jukkasjärvi, både genom undervisningsväsen, ekonomisk ryggrad och kommunikationer hava stora möjligheter till utveckling såväl ur nationell som materiell synpunkt utan ett särskilt ingripande från statsmakternas sida.

Rörande den s. k. Finnmarken är det annorlunda. I detta sammanhang kan jag icke underlåta att opponera mig mot namnet Finnmarken eller finnar, som synes vara omöjligt att få bort särskilt hos höga vederbörande, trots försök gjorts. Dessa trakter äro icke finnmark, ej heller folket finnar därför att finska språket kommit in här. Landet på vänstra sidan av gränsälvarna har aldrig varit annat än svenskt i historisk tid åtminstone, bebyggelsen har från början varit svensk icke blott väster om gränsälven utan även öster därom ända från Kemi älv — jag räknar då icke med den avlägsna tid, då lapparna ströfvade med sina renar över större delen av dessa trakter. Genom en del överflyttningar av finnar och framför allt genom gifte ha finska kvinnor kommit över, blivit mödrar här och behållit sitt modersmål samt lärt det åt sina barn.

Den finska agationen har varat länge, även om den f. n. blivit mera högljudd och de finska ivrarna i sin frihetsyra trott sig fått mera vind i seglen. Jag kom i beröring med den redan 1898 och just från samma håll som nu. Det vore väl om vederbörande åtminstone ville sluta upp med att kalla vårt land Finnmark och vårt folk finnar, som icke är sant, ty därmed stryka vi blott under det finska elementet här uppe. Detta är Norrbottens läns nordöstra del och intet annat.

Motionären har rätt, när han menar att folket blott till ringa del är ursprungligen finskt.

Vad man kan vara trygg för är emellertid, att folket till själ och hjärta och åskådning är rent svenskt även om det talar finska. Dock har även beträffande finska språket på de senaste 20 åren en betydlig förändring skett, i det att vuxen ungdom och en stor del av den medelålders befolkningen talar både svenska och finska, svenska tack vare det kraftiga ingripande, som ägt rum från statens sida till byggande av murar mot finskans tendens att utbreda sig och den utveckling, som skolväsendet tagit. Och detta har kunnat ske med, icke mot folkets vilja. Murarna utgjordes av s. k. statskolan med svenska som undervisningsspråk, en första vid gränsen, en andra något väster ut och en tredje längre in mot rent svensk bygd, medan utvecklingen för övrigt bestod i organisationen av skolväsendet så, att varje barn bereddes tillfälle till 8 månaders

undervisning om året med svenska som undervisningsspråk i goda skolor. Jag tror icke med motionären, att vi här uppe ur denna synpunkt ha någon Achilleshäls, som kan såras, ty för svenska språket ha vi hittills gjort allt, som kunnat göras. Får det så i lugn fortgå och vill riksdagen hjälpa oss till vidare utveckling för vårt skolväsen, så skall därav komma en ännu mera synlig frukt. Men man må betänka, att en sådan byggnad som denna icke står färdig inom 20 å 30 år, utan den tar själfvallet lång tid — huvudsaken är att grunden är svensk och fast och att folket är med på bygget.

Vad vi redan i dag kunna se är, att vi i skolorganisatoriskt hänseende äro långt före finnarna i motsvarande trakter öster om gränsälvarna, så långt dessa gå, något som länge väckt finnarnas avundsjuka. Agitationen har försökt vända detta däri, att vi gå fram med tvång i likhet med ryssarna hos dem. Ingenting kan vara osannare och det vet vårt folk.

Vad ytterligare som behöver organiseras kommer att ske efter nuvarande lagar och författningar samt med naturnödvändighet allt eftersom betingelserna av flere eller bättre skolor föreligga.

I ett avseende äro vi dock efter folket på finska sidan, och det är beträffande skolbyggnader. Åtminstone i de större byarna ända till långt norr om Muonio ha finnarna uppfört präktiga skolhus, under det att skolan bor inhyses hos oss.

Pajala socken har, trots sin mängd av skolor, icke flera än fyra något så när drägliga skolhus, icke en enda laglig lärarebostad. Muonionalusta har sex skolor, men icke ett enda skolhus, om jag icke som sådant räknar en inköpt handelsbod, som omändrats till skola i kyrkbyn.

Övertorneå, Hietaniemi, Korpilombolo och Junosuando äro i samma be-
drövliga skick.

Man hyr någon liten koja, mera liknande bås, eller ett gammalt obeboeligt pörte till undervisningslokal. En sådan lokal gör ingen människa glad och verkar icke uppryckande på vare sig lärare eller barn.

Här är sålunda ett område, där staten kan och måste ingripa, emedan socknarna omöjligen mäktas själva bygga på grund av de oerhört stora utskylderna och de få skatteobjekten. Det är staten, som är mångmiljonär i dessa socknar, tack vare kronoskogarna, men den oresonligheten föreligger ju, att dessa skogar icke äro skatteobjekt i kommunerna. Korpilombolo t. ex. är urfattig, men det har inom sig ofantliga kronoskogar. Staten betalar blott vägs katt, omkring 5,000 kronor om året.

Även ur den synpunkten, att staten här är den största egendomsägaren, tillhör det åtminstone moraliskt staten att mest hjälpa.

Skulle staten vilja gå i författning därom, så är jag viss om, att folket skulle uppskatta detta mera än många andra åtgöranden.

Vi hoppas också här uppe, att den för skolfrågan i dessa bygder tillsatta utredningskommittén skall veta att upptaga byggnadsfrågan såsom den förnämsta och verka för dess lösning till det bästa. Den frågans lösning vore en sådan praktisk åtgärd för att stärka folkets samhörighetskänsla med det svenska stats-samhället, som motionären anser nödvändig. När statsfolkskolorna inrättades

och små bidrag lämnades i hyror till en del skolor, ålderstillägg åt några statsfolkskollärare m. fl. små bidrag enligt särskilda kungörelser, så bidrog staten icke med $\frac{9}{10}$ av lärarelönerna eller betalade alla ålderstilläggen. Såsom det nu är, kunde saklöst dessa enligt särskilda bestämmelser utgående bidrag »till undervisningens befrämjande bland i rikets nordligaste trakter bosatta finnar» upphöra, ty de kännas just icke i folkmedvetandet.

När frågan om ersättning för undervisningen i slöjd väl snart får sin nöjaktiga lösning, anser jag, att den särskilda ersättning för slöjdundervisning, som utgår till lärare vid statsskolor, kunde indragas.

Om staten till skoldistriktens verkliga understöd koncentrerar sig i huvudsakligen följande hänseenden, så har den kraftigt gripit in och givit folket både hjälp och förmåga att för övrigt hjälpa sig självt:

1. byggandet av skolhus eller lämnande av avsevärt bidrag (t. ex. alla kostnader utom timmer till väggar);

2. lämnande av löneförhöjning åt lärare i denna bygd ungefär såsom nu för undervisningens befrämjande bland i rikets nordligaste trakter bosatta »finnar»;

3. lämnande av hjälp till anskaffande av läseböcker (icke läroböcker) och åskådningsmaterieil;

4. höjande av anslaget till fattiga, avlägset från skola boende barns inackordering vid skola eller inrättandet av flere skolhem i likhet med arbetsstugorna. Dessa äro så goda föredömen och deras verksamhet i dessa bygder kan icke överskattas, varför inrättandet av tillräckligt antal skolhem efter arbetsstugornas mönster vore att föredraga framför inackorderingssystemet. Detta icke minst ur språkets synpunkt och ren uppfostringssynpunkt till flit, goda seder och arbetsamhet, något som detta folk framför allt bör lära sig.

Detta vad vi ha att sträva efter ur folkskolans synpunkt.

Efter folkskolan kommer den fortsatta utbildningen, den allmänna fortsättningsskolan, den yrkesbestämda fortsättningsskolan, folkhögskolan och lantmannaskolan.

Ha vi möjligheter för dessa skolor? Enligt min mening icke, därest staten icke gör sin betydande insats. Den allmänna fortsättningsskolan kan kanske komma till i de flesta kyrkbyar, den yrkesbestämda däremot icke såsom lagen tänker sig, huvudsakligen av brist på lärare.

Men i de många övriga byarna kan jag icke se, huru vi skola kunna anordna fortsättningsskolor.

Emellertid hava vi redan s. k. bygdekurser, sedan länge verkande ibland oss för fortsatt praktisk utbildning av den ungdom, som utgått från folkskolor och mindre folkskolor. Dess ledare vandra från by till by och samla ungdomen till föreläsningar och övningar under 6 à 8 veckor. Överallt har han fulla hus av ungdom och medelålders män och kvinnor och har folket med sig. Dessa kurser, väl organiserade och ledda, men flera, skulle på ett praktiskt sätt lösa fortsättningsskolefrågan i våra bygder. Skulle de ock kunna med sig förena vandrande kurser i huslig ekonomi, vore steget taget fullt ut.

Men liksom staten nu bekostar denna bygdekurs utom lokal och bränsle, så skulle det vara ett praktiskt sätt att hjälpa, vidare utbilda och upprycka

folket, om staten inrättade flera sådana kurser, så att hela trakten kunde komma i åtnjutande av denna undervisning en gång om året.

Dessa kurser behövas och som preparandkurs för den ungdom, som ämnar bege sig till folkhögskola eller lantmannaskola. Det har nämligen visat sig, att de ynglingar och flickor, som komma till folkhögskola eller lantmannaskola, särskilt de som fått hela sin föregående utbildning i mindre folkskola, icke i förstone ha förmåga att följa med och rätt tillgodogöra sig undervisningen i dessa högre skolor.

Rörande folkhögskola och lantmannaskolan i denna trakt, tvekar jag icke att framhålla, det statsmakterna försyndat sig betydligt. Folkhögskolan och lantmannaskolan i Matarengi äro en enskild stiftelse, som alltid haft dålig ekonomi och därför icke kunnat inrätta sig som den bort. I närvarande stund, då den i allt borde vara klokt organiserad och stå fullt rustad för att kunna mottaga alla de elever, som söka dit, är den hart när i ett bedrövligt skick, det samma är förhållandet med lantmannaskolan. Hittills anslagsgivande myndigheters bidrag ha endast varit avsedda att täcka anstaltens årliga driftskostnader och således ej alls att tillgodose byggnadsbehovet. Det allra oundgängligaste i byggnadsväg har åstadkommits genom privata personers välvilliga bidrag. Dessa bidrag räckte också till att inköpa en jordbruksfastighet och anskaffa de allra nödvändigaste inventarierna och undervisningsmateriellen. Efter hand, och förnämligast genom flera av skolornas främste gynnarens frånfälle, ha de enskilda bidragen minskats och sedan år 1913 praktiskt taget upphört att inflyta.

På grund av otillräckliga tillgångar har det varit omöjligt att göra till- och nybyggnader efter lämplig och enhetlig plan. Underhållet av förefintliga byggnader har blivit mycket kostsamt och ändock icke blivit tillfredsställande. Särskilt folkhögskolan är nästan sämre försedd med undervisningsmateriell än en folkskola. Skolornas lokalutrymme är i högsta grad otillräckligt.

Dessa skolor borde stå som mönsterskolor just i denna dal och åtminstone icke i något avseende stå efter de finska i Torneå, något som nu är förhållandet.

Minimikrav på byggnader äro i närvarande stund:

- 1 större lärosal för folkhögskolan
- 1 lärosal » lantmannaskolan
- 2 lärosalar » parallellundervisning
- 2 (ev. 1) salar » kvinnlig slöjd
- 1 samlings- och läsrum, inrymmande bibliotek
- 2 materialrum, varav 1 större för åskådningsundervisningsmaterialier i ordnat skick (utställning)
- 1 lägenhet för familj
- 3 à 4 elevrum.

Allt detta i en byggnad.

Vidare en flygelbyggnad i två våningar för manliga elever, innehållande minst 20 rum, vart och ett avsett för 2 elever.

En dublett för manlig ogift lärare.

Ev. en källarvåning för skolkök och kemiskt laboratorium.

En flygelbyggnad i två våningar för kvinnliga elever, innehållande minst 25 elevrum.

2:ne dubletter för kvinnliga ogifta lärare.

En källarvåning för internatets matsalar och kök.

En småbruksbyggnad, innehållande skolkök och mejerirum å nedre botten samt en lägenhet för rättare eller annan tjänstepersonal å övre.

Bad- och tvättstuga, försedd med vatten- och avloppsledning.

De nuvarande byggnaderna kunna ändras och repareras till övriga behov.

Skoltomten måste utvidgas, vartill möjligheter föreligga.

Enligt här ovan angivna utvidgningar skulle skolan kunna mottaga omkring 100 elever till vinterkurs:

Folkhögskolan, manliga elever	20	
» kvinnliga »	40	60
Lantmannaskolan, manliga elever	20	
» kvinnliga »	20	
		<u>100</u>

Under de senare åren har elevfrekvensen varit i stadigt stigande. Ett flertal har under de senaste tre åren icke kunnat mottagas på grund av bristande utrymme.

Skolans inre ledning bör handhas av en föreståndare och under honom ställas nödiga lärarekrafter — nu finnas två föreståndare, av vilka den ene varit utsedd till rektor. Med två föreståndare blir ledningen icke enhetlig och verksamheten lider.

En ändring härutinnan kan ske så, att samma person utses till föreståndare för både folkhögskolan och lantmannaskolan eller att båda skoltyperna sammansmältas till en form med undervisning i allmänbildande och praktiska ämnen och med huvudvikten lagd på sådana praktiska ämnen, varav eleverna, som förnämligast komma från jordbrukarehem, hava direkt praktisk nytta vid sin återkomst till hemmet.

Det är kunnigt och praktiskt utbildat folk vi behöva — ingalunda studenter och läsfolk. Därför måste tanken på ett högre läroverk i Haparanda bestämt avvisas. De, som ha lust för studier, få väl rum i Luleå och ha lätt att komma dit. Men så mycket mer måste vi sträva efter att utbilda folk, som kan göra Tornedalen till vad den har ämne till och bör bliva — en odlad och välbärgad bygd med kulturens välsignelser.

Härmed skall en väl ordnad och omhuldad folkhögskola, en lantmanna- och lanthushållsskola arbeta, om vi kunna få sådana, vilket jag anser vara ett riksintresse, som också det binder folket starkt vid sin bygd och vid sitt land, dess språk och dess kultur.

Vad jag även sagt rör skolärenden och såsom skolman har jag naturligtvis mest intresse för dem, emedan erfarenheten har lärt mig, att därest kunnighet och praktisk duglighet förefinnas hos folket, så försvinna oföretagsamhet och slöhet, och det är just dessa fel, som vi allra först måste få bort. Kunnighet och duglighet skaffa sig alltid utvägar och hjälpa den fattigaste backstugusittare till att bli en välbärgad karl, som kan ta upp yxan i stället för att kasta den i sjön.

Är landet värt att det kostas så mycken utbildning på folket?

Utom det, ätt det är en del och en i mångt och mycket efterbliven del av fosterlandet och därtill en gränstrakt, så är det ett land, som väl kan löna odlarens möda. Jag känner det sedan 22 år i varje tum och vet, att det har stora utvecklingsmöjligheter på många områden, blott vi kunde mana fram företagsamheten. Den finns nog, fast den är missriktad. Man anser det vara lättare att förtjäna på smuggling eller att driva omkring på jakt eller att lita till tillfälliga förtjänster eller att öppna en handelsbod i en by, huru liten den är, än att taga ett ärligt tag för jordens odling och timrande av ett beboeligt hus. Och dock skulle jordbruket och boskapsskötseln löna sig betydligt bättre. Våra älv- och bäckdalar giva rika möjligheter.

Men näst kunnighet, duglighet och god vilja fordras mark. Särskilt komma de obesuttna, de många backstugusittarna och torparna ingen vart, så länge de icke besitta mark på sådana villkor, att de med kärlek kunna lägga ned arbete på den. Som jag ovan nämnt, är det staten, som äger största delen av marken här uppe. Staten må avverka sina skogar bäst den vill och tillse deras återväxt, men icke har den så stor glädje därav, som om den därtill gäve mark till odling åt folk, som vill och kan arbeta.

I detta fall är jag socialist även om jag för övrigt är högerman.

Skulle staten här vilja dela med sig, så vore många frågor lösta, den svårösta fattigvårdsfrågan, nationalitetsfrågan i den mån den ännu behöver stödjas gent emot finnarna, sanitets- eller hälsovårdsfrågan, i det vi skulle få bättre bostäder än de kojor, där nu lungsot och epidemier ha sina största härdar, arbetslöshetsfrågan, som nu är permanent. Framför allt är jag viss på, att det folk, som nu mest sover och slöar under förlitande till barmhärtiga människors eller statens hjälp, skulle vakna upp till självhjälp.

Kommer jag så till kommunikationsfrågorna.

Enligt min mening ha följande socknar antingen färdiga, under anläggning varande eller för den närmaste framtiden planerade vägar till sitt fulla behov, nämligen Nedertorneå, Karl Gustaf, Hietaniemi, Övertorneå, Pajala, Vittangi och Gällivare. Genom Korpilombolo, Tärendö och Junosuando gå landsvägar både från Överkalix, Övertorneå, Pajala och Vittangi. Behov skulle vara en och annan byaväg inom dessa socknar i förbindelse med landsvägen.

Å den karta, som bilägges motionen, har jag med rött bläck utmärkt de orter, som bära förbindas medelst vägar.

Vägen från Kihlangi upp till Muonionalusta är under byggnad och önskligt vore, att den genom statens hjälp måtte påskyndas. Från Muonionalusta har jag själv åren 1900—1901 med hjälp från nödhjälpsfonden i Norrbottens län byggt en framkomlig, röjd, planerad och dränerad samt med två broar försedd väg till Muodoslombolo, kapellets största och utvecklingskraftigaste by, omkring 9 km. Denna väg torde delvis fortsatts till Merasjärvi och Kitkiöjärvi, men bör från Kitkiöjärvi fortsättas ner till älven och landsvägen till Parkajoki. Från Muodoslombolo bör en väg gå till Naalisvaara, ungefär 18 km., Saivomuotka, 10 km., för att sedan fortsätta direkt på Kuttainen, där vägen från Karesuando möter.

Alla dessa vägar inom såväl Muonionalusta som Karesuando kunna mycket väl vara enkla sådana. Visserligen är älven mellan Muoniovaara, dit väg sedan länge är färdig från Muonionalusta, och Karesuando, trafikabel vid öppet vatten, men på grund av strida forsar mellan Muoniovaara och Palojoki (se kartan) eller där den finska landsvägen kröker åt öster, går trafiken under barmarkstider och mestadels även under vintertider, beroende på snöförhållandena, å den finska landsvägen. T. o. m. den svenska posten följer denna.

Min mening är, att det, synnerligast ur nationell synpunkt, vore önskvärt att förhindra en sådan trafik. Både Naalisvaara och Saivomuotka äro dessutom duktiga byar, som väl förtjäna att komma i vägförbindelse med sitt land.

Huru det skulle gå an att få hjälp av en militärtrupp till vägars anläggning och myrars utdikning, vet jag icke. Nog är förslaget gott, fosterländskt är det och sämre kan militären göra, men man skulle tänkt på detta under krigsåren, då dessa bygder hade militärer hos sig.

Något som mer än mycket annat skulle sätta fart i folket och åstadkomma en kanske icke anad utveckling, vore naturligtvis järnvägens fortsättning från Övertorneå över Kengis, Pajala, Vittangi, Svappavaara till Kiruna.

Besanna sig malmfyndigheterna i Kaunisvaara vid Pajala, så vore en järnväg från Haparanda till Karl Johans stad och hamn å sistnämnda ställe något, som icke finge försummas.

Härmed har jag uttalat några tankar om herr Welins motion.

Jag är övertygad om, att den är väckt i rätt tid, och att riksdagen icke skall avslå begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärders vidtagande. Koncentrerar sig sedermera staten efter riksdagens beslut i ärendet på åtgärder i de hänseenden jag här framhållit, så är jag övertygad om att utvecklingen i alla avseenden fullt skall motsvara statens nerlagda kostnader och att folket skall oslitligt fastknytas vid sitt land, dess språk och kultur samt i framtiden kunna lita till sig självt i likhet med sydliga landskap.

Haparanda den 20 februari 1920.

Vitalis Karnell,

Folkskolinsp. i Tornedalens område.

Bilaga C.

Till ordföranden i andra kammarens första tillfälliga utskott,
herr Frans Berggren.

På grund av 20 dagars inspektionsresa, under vilken eder skrivelse anlänt till mig, blir jag tyvärr först nu i tillfälle att i korthet yttra mig om av herr Welin i andra kammaren väckt motion nr 88.

Vad den finländska agitationen vidkommer kan den betecknas såsom dödfödd från början och är för närvarande fullkomligt ofarlig. Ett fattigt, av inre strider sönderslitet Finland, där skatterna äro tunga och penningvalutan synnerligen låg, kan icke locka Torneådalens befolkning, som känner och tänker svenskt, trots språket är finskt. Även språket börjar bli svenskt på många håll, tack vare de åtgärder, som vidtagits för svenska språkets utbredning i dessa bygder. Helt försvenskad i språkligt hänseende kan denna bygd aldrig bli och bör ej heller bli det, men svenskan och finskan kunna, böra och komma att gå parallellt. Att finskan ännu är så gott som uteslutande samtalsspråk är helt naturligt, så länge de gamla i hemmen icke kunna svenska. Det är klart, att man talar ett språk, som samtliga närvarande begripa. Det hör ju rent av till vanlig artighet. Att finskspråkigheten skulle breda ut sig på svenskspråkighetens bekostnad vill jag på det bestämdaste opponera mig emot. Därmed har jag icke velat säga att allt är gjort, som göras kan för att draga denna bygd närmare det övriga Sverige och upprycka densamma och dess befolkning ur dess isolering och därav föranledda efterblivenhet i materiellt, kulturellt och ideellt avseende.

Det är därför synnerligen glädjande att se, det riksdag och myndigheter hava en stark känsla av att här behöver göras något och att denna känsla tagit form av ansvarskänsla.

Ehuru jag har mig bekant, att en del av de utredningar, som motionären nämnt, av lokala myndigheter och särskilda kommittéer redan igångsatts, vill jag dock med några ord beröra de olika punkterna i motionen.

Landsvägar. När jag första gången — det var år 1913 — reste från Pajala till Muonionalusta kapell, var det med verklig smärta i bröstet jag nödgades »låna» finsk landsväg omkring 65 km. Nu håller man på att bygga väg till Muonionalusta, men det är högeligen nödvändigt, att denna väg blir färdig på kortare tid än föreslagna 5 år. Härför behövas extra anslag, och det är att hoppas, att statsmakterna behjärta detta vägbyggnadsföretag, liksom väganläggningar för övrigt inom Finnbygden, där vägskatten varit och är synnerligen betungande. Den som varit med om att betala denna skatt, längtar och hoppas, att den dag skall komma, då staten tar hand om alla vägbyggen liksom ock deras underhåll. Att fortsätta byggandet av vägen från Muonionalusta norr ut till Karesuando, anser jag icke vara absolut erforderligt, alldenstund denna bygd är mycket glest befolkad och några nämnvärda utvecklingsmöjligheter icke heller torde finnas. Landet på finska sidan ligger så att säga mera på solsidan och är betydligt mera bebyggt. En hel mängd andra delar av Finnbygden är i långt större behov av landsväg än Muonionalusta—Karesuando. Den i motionen fram-

kastade tanken på vägars anläggning med militärhjälp framkom hos litet var där uppe under krigsåren, då militär var förlagd i så gott som varenda by. Då jag vid samtal med militärer förmärkt, att jag anlägger en kanske alltför mycket lantlig och civil synpunkt på tingen, vågar jag ej yttra mig om förslagets praktiska genomförbarhet.

Biltrafik. Anordnande av regelbunden biltrafik är synnerligen behöflig dels och framför allt för personlig trafik, men jämväl för godstransport och kanske icke minst för posttransport.

Järnvägar. Ur såväl kulturell som materiell synpunkt är en järnväg Över-Torneå—Pajala samt vidare till Kiruna via Vittangi det utan gensägelse effektivaste medel att »svetsa» samman Finnbygden med det övriga landet. Att järnvägen är det ojämförligt bästa medel för spridande av svenskt språk och svensk kultur visar med önskvärd tydlighet Över-Torneå kyrkoby, då man jämför förhållandena därstädes före och efter 1914 — året då järnvägen drogs upp dit. Nu talas allmänt svenska i denna by.

Att låta naturrikedomarna, särskilt de nyligen i Kaunisvaara, 2 mil från Pajala, påträffade malmfälten ligga där outnyttjade av brist på järnväg, kan väl knappast ur nationalekonomisk synpunkt försvaras.

Jordbruket. Ang. denna fråga anser jag mig icke äga nog kompetens att yttra mig, men nog har jag under mina resor käut och tänkt, att det är orätt, att dessa milslånga myrar icke skola komma till användning, utan ligga där för att sprida kyla och frost omkring sig och därigenom t. o. m. vara till fördärv för redan odlad mark.

Hälsovården. Att de sanitära förhållandena äro ytterligt bedrövliga såväl i Finnbygden som i övriga delar av Norrbottens län, kan jag intyga. Det sorgligaste av allt är, att bristen på läkare varit och är så synnerligen stor inom dessa bygder. Av egen erfarenhet vet jag, huru det känns att vara utan läkarhjälp, då sådan behöves. Under min vistelse i Pajala insjuknade jag mycket häftigt. För tillfället fanns ej läkare i byn eller socknen. Till Haparanda var telefonledningen sönder under närmare ett helt dygn. Hur *det* känns vet endast den som själv prövat på det. Samma sommar dog apotekaren däruppe av brist på tillgång till sjukhus och kompetent läkarvård. Blindtarmen sprack innan bil från Haparanda hann komma upp. Då man får bevittna sådant i en kyrkoby, hur skall det då inte vara i skogsbyar, som ligga 15 mil från kyrkby och kanske 10 mil och därutöver till allmän landsväg. Det enda sätt att avhjälpa läkarbristen är att statsmakterna auslä medel för en avsevärd höjning av lönerna, så att de bästa läkarkrafter må kunna förvärfvas för dessa isolerade bygder.

Plan för sjukvårdsväsendets ordnande inom länet är under utarbetande, men för att en sådan plan icke skall stanna endast på papperet, utan verkligen bli genomförd fordras helt naturligt statsmakternas välvilliga och kraftiga stöd.

Skolväsendet. Vad folkundervisningen vidkommer är såsom motionären framhåller en utredning igångsatt och omhändertagen av en särskild kommitté.

Att upprätta ett högre allmänt läroverk i Haparanda synes mig mindre behöfligt, då ett sådant egentligen komme att direkt gagna endast själva Haparanda stad. Från övriga orter nödgades eleverna företaga resa, och skillnaden

mellan en resa till Haparanda och Luleå blir inte så stor. Bägge dessa städer äro dyrorter, och jag tror knappast man kan räkna på lägre inackorderingspris i Haparanda än i Luleå. I stället anser jag det vara värt att tänka på iurättaude av en sexklassig *samskola* i Över-Torneå, eller, om järnvägen blir framdragen till Pajala, i sistnämnda by, som då kommer att på bekostnad av Över-Torneå bli en huvudort i Tornedalen. Vidare är det synnerligen nödvändigt, att statens seminarium i Haparanda blir *dubbelseminarium* och erhåller nya och tidsenliga lokaler.

Folkhögskolan spelar en mycket stor roll i Tornedalen, alldenstund denna bildningsanstalt förutom seminarierna är den enda, till vilken allnogen i regel sänder sina barn. För en jordbrukande befolkning är det helt naturligt, att lantmannaskolor äro önskvärda, men är det enligt min mening lyckligast, om dessa icke äro förenade med folkhögskolor. Utredning angående dessa skolors organisation är påbörjad eller åtminstone planlagd.

Att befolkningen skulle betrakta myndigheternas åtgärder för spridande av svenskt språk och svensk kultur såsom något tvång, har jag icke kunnat finna, vilket jag vill omnämna med anledning av, att förmodanden i den riktningen varit synliga i pressen. Torneådalingarna — jag känner endast förhållandena i Tornedalen — vilja vara svenskar, vilja lära sig svenskt språk och äro tack samma för att barnen få lära sig det, som ej förunnats den äldre generationen. Vid åtskilliga tillfällen har jag talat med befolkningen om språkfrågan och därvid har den enligt min mening alldeles riktiga uppfattningen uttalats, att barnen, som i skolan lära sig läsa och skriva svenska, kunna sedan även lära sig läsa och behjälpligt även skriva finska, d. v. s. om man med finska menar det tal-språk, som förekommer i Tornedalen, vilket strängt taget måste betraktas som ett särskilt språk.

Språkfrågan för ämbetsmännen. Detta är enligt min mening onekligen en mycket ömtålig punkt. Som väl är behärska nu tjänstgörande präster och landsfiskaler, på två undantag när, finska språket. Även med god vilja och ansträngningar från såväl myndigheter som befolkning kommer det naturligt att dröja länge än, innan befolkningen är så svenskspråkkunnig, att t. ex. ett ting kan förrättas utan tolk. Det är ett missförhållande, som icke kan bortresoneras, att i Finnbygden tjänstgörande ämbetsmän icke kunna finska. Att vid ett ting vara tvungen använda tolk — tolken må vara huru skicklig som helst — gör det svårt för parterna att få fram sin sak så poängterad som de själva önskade. Vid förhör är ju under sådana förhållanden ett s. k. korsförhör egentligen meningslöst. Nämndemännen äro i regel män i den åldern, att de icke i sin ungdom varit i tillfälle lära svenska.

Läkare ha ju i allmänhet svårt att av allmogebefolkningen få fram en lugn och detaljerad, på sak gående beskrivning på sjukdomens symptom och förlopp. Hur mycket svårare skall det då icke vara att ta diagnosen, när beskrivningen skall gå genom tolk. Det är sannerligen ingen lätt sak att fungera som tolk vid sjukbesök. En ung skicklig läkare, som en tid tjänstgjorde i Finnbygden, ansåg sig så gott som inkompetent att sköta sin läkartjänst på grund av bristande kunskap i finska språket.

Dels för tjänsteutövningen, dels ock för den trevnad det bereder en tjänsteman att kunna samtala med folket, plåga dessa i många fall lära sig finska. Men därtill kräves energi och är naturligtvis förenat med besvär, som icke alla vilja underkasta sig. Då man icke kan tala det språk, som användes, verkar man antingen dum eller högfärdig, och den senare synpunkten har — åtminstone förr — bland allmogebefolkningen varit den övervägande.

För ämbets- och tjänstemän, som tjänstgöra i Finnbygden, torde möjligen vara att tänka på utdelning av statsstipendier, eller ock stipendier under studietiden i likhet med sådana, som utdelas till teologie studerande, vilka förbiuda sig att för viss tid tjänstgöra inom finsk- eller lapsktalande bygd.

Såsom redan nämnts, äro de utredningar, som motionären nämnt, i allmänhet redan igångsatta eller åtminstone planerade, varför motionen knappast behöver föranleda till några särskilda åtgärder för närvarande.

Men motionens tillkomst visar att intresset för Finnbygden är stort, vilket är synnerligen glädjande och ingiver hopp om att riksdagen kraftigt kommer att understödja planerade företag inom denna bygd samt bevilja anslag, som äskas för utredningsresultatens förverkligande.

Till sist ber jag om överseende för att jag ej haft tid att stilistiskt hyfsa mitt uttalande, men som ursäkt må tjäna, att tiden alltid är odryg på resor, varför arbetet vid hemkomsten hopar sig.

Luleå den 29 febr. 1920.

Gustaf Bergström,

Folkskolinsp. i Norrbottens mellersta område.

Bilaga D.

Till ordföranden i andra kammarens första tillfälliga utskott.

Med anledning av erhållen begäran om ett uttalande angående hr Welins riksdagsmotion om åtgärder för Finnmarkens kulturella utveckling får jag härmed anföra, att jag i allt väsentligt vill instämma i landshövding Malms uttalande i ärendet i Svenska Dagbladet, landsortsupplagan, av den 26 januari 1920. Vad de rent praktiska åtgärderna beträffar anser jag mig ej kompetent därom yttra mig. Att t. ex. behovet av landsvägar och järnvägar är stort, är ju dock för envar uppenbart. Vad som däremot närmast intresserar mig är det i motionen, likväl mer i förbigående, framkastade förslaget om upprättande av ännu en folkhögskola med lantmannaskola. Först och främst har då sammanförandet på ett ställe av två sådana skolor med olika plan och syfte här i länet icke visat sig fördelaktigt. Inom styrelsen för härvarande folkhögskola och lantmannaskola har därför förslag framkommit att skilja skolorna åt. Men även upprättande av en ny fristående folkhögskola har ännu enligt mitt förmenande ej visat sig av behovet påkallat. Till den här i Matarengi förlagda skolan komma elever från så gott som varje socken i Tornedalen men likväl ej i den utsträckning att alla

anmälda elever ej skulle kunna här mottagas, om denna skola bereddes tillräckligt utrymme. Det är nämligen mycket besvärligt särskilt med elevernas bostadsförhållanden, och om genom statens försorg, t. ex. genom något särskilt byggnadsanslag, skolan kunde sättas i stånd att bättre fylla sin uppgift, skulle det säkerligen vara av stor betydelse för den kulturella utvecklingen. Det bör vara av större vikt, att den skola, som redan finnes, arbetar under gynnsamma förhållanden, än att två skolor bägge komma att ha det bekymmersamt. Vidare framhålles i motionen, att intet som helst språkligt tvång får förekomma. Något sådant har mig veterligt hittills ej heller förekommit. Visserligen har undervisningen i skolorna bedrivits på svenska, men detta är just i överensstämmelse med befolkningens så gott som enstämmiga önskan, vilket också vid upprepade tillfällen kommit till uttryck vid möten och diskussioner, då denna fråga varit uppe till behandling. Däremot har försvenskningen av en del ortnamn, särskilt järnvägsstationernas namn, ej hos den finsktalande befolkningen blivit populär. En hel del sådana namn äro också för dem rent av omöjliga att rätt uttala.

Tills befolkningen genom svensk undervisning, likväl utan strävan att utrota finska språket, lärt sig förstå och tala svenska, vore det naturligtvis önskvärt, att ämbetsmännen, som i motionen påpekats, behärskade det finska språket.

En utredning av vad som i berörda stycken bör kunna åtgöras, skulle säkerligen kunna giva en del goda uppslag för arbetet att göra denna landsända delaktig av den svenska kulturen.

Över-Torneå den 8 febr. 1920.

Med största högaktning
Ossian Svensson,

Föreståndare för Tornedalens folkhögskola.